

Крсте БОГОЕСКИ

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
ПМФ - Институт за етнологија и антропологија

БЕЗБЕДНОСТ НА МУЗЕЈСКИТЕ КОЛЕКЦИИ И ЗАШТИТА ОД ПОЖАР¹

Апстракт: Во трудот се опфатени прашањата на безбедност на музејските добра во услови на нормална и вонредна состојба. Посебно место опфаќаат прашањата на појава на пожар и активностите за негово елиминирање. Во таа смисла се опфатени видовите на форми на гаснење пожар, употребата на природни и хемиски средства за гаснење, последиците врз музејските добра од пожар, обука на вработените за подготвеност за одговор на пожар. Опожарените музејски предмети не може да се вратат во првобитната состојба. Тие може да бидат изгубени за секогаш. Затоа е неопходно да се организира соодветна заштита од таков вид ризик.

Клучни зборови: безбедност, музејски колекции, пожар, заштита од пожар

Безбедноста на музејските колекции претставува основна обврска на музеите. Таа се остварува низ три периоди на состојби во кои може да се

¹ Прилогот е поднесен во рамките на теоретскиот дел на Форумот посветен на заштитата на културните добра за време на пожар, одржан на 7.6.2018 година во Музејот на Македонија во Скопје. Форумот се состоеше од теоретски и практичен дел. Во теоретскиот дел беа поднесени три прилози, и тоа: К. Богоески, „Безбедноста на музејските колекции и заштита од пожар“; М. Богдановски, „Евакуација на луѓе и музејски добра во случај на пожар“; и С. Вуковиќ, „Искусствата на Дирекцијата за заштита и спасување при гаснење на пожар“, а во практичниот дел беа изведени одделни показни вежби на гаснење пожар, под надзор на Р. Асани. На Форумот зедоа учество над 60 претставници од музеите на Македонија и притоа беа доделени соодветни сертификати.

наоѓаат предметите, како што се: *период на превентивна заштита во услови на редовна состојба; период на вонредна состојба, и период по завршувањето на вонредната состојба.*

Периодот на превентивна заштита се одвива во услови на редовна дејност и претставува многу значајна активност на секој музеј. Во тој период мора да се обезбеди соодветна евиденција и документација за секој музејски предмет, имајќи ги предвид меѓународните стандарди за таа цел. Покрај тоа, во тој период, исто така, треба да се почитуваат меѓународните стандарди поврзани со: температурата (18 – 22°C), светлото (60 – 200L), влагата (45 – 60%), УВ зрачењето (до 75µw/L), како и заштитата од кражби, вандализам и друго. Успешна превентивна заштита се остварува преку: соодветно планирање и процена за дејство во вонредни услови; опремување со средства за дејство во вонредни состојби; обука на вработените за дејство во вонредни состојби; локација на просториите каде што се наоѓаат музејските добра; отстранување на запаливи материјали од депоа и изложбен простор; и отстранување на доводни и одводни инсталации од депоа и изложбен простор. Со други зборови – елиминирање на можностите за појава на одредена вонредна состојба.

Периодот на вонредна состојба може да биде катастрофален доколку нема соодветна превентивна заштита. Постојат повеќе видови вонредни состојби и во зависност од видот се применуваат одредени постапки за отстранување или ублажување на последиците. Во секој случај, дејствувањето се насочува во правец на заштита на човечките животи на персоналот и на посетителите на музејот, а потоа во заштита на музејските добра. Една од можните вонредни состојби во музеите е пожарот.

Што е пожар? Тоа е триаголник на согорување, каде што има: материјал што гори, кислород и доволно топлина. Со отстранување на еден елемент од тој триаголник, пожарот престанува. Но, изгорените музејски предмети не може да се обноват. Тие се изгубени за секогаш.

Дејството за време на пожар го карактеризираат следните активности:²

- Проценка на опсегот на пожар;
- Да се биде мирен, без паника;
- Исклучување на електричната енергија и плинот;
- Проценка за тоа какви прирачни средства ќе се употребат:
 - o Употреба според видот на музејски добра но и според можностите;
- Информирање на раководството;
- Мобилизирање на вработените: сите вработени мора да знаат да гасат пожар;

² Поцеска, В.: *Прирачник за постапки во итни ситуации*, NPS Museum Handbook, Part I (2002).

- Евакуација на вработените и посетителите од опожарениот дел на музејот;
- Евакуација на музејските добра од опожарениот дел на музејот:
 - o Пакување на музејските предмети и регистрирање на содржините во пакетите,
 - o Транспорт на предметите на сигурно место,
 - o Обезбедување на предметите од крајби;
- Доколку пожарот е голем се информираат професионални служби за гаснење:
 - o Противпожарна бригада (193),
 - o Дирекцијата за заштита и спасување.

Гаснењето на пожар е активност која бара познавање и процена на видот на материјалот што гори, на обемот на појавениот пожар, на можностите за дејствување, на употребата на технички и други средства за гаснење³. Вработените во музеите мора да знаат како да ја применат постапката за гаснење, кои технички и други средства да ги употребат, воопшто, како треба да се однесуваат во таа вонредна состојба. Во натамошниот текст ќе наведеме некои средства и начини на гаснење пожар, како што се: Гаснење со мобилни апарати, опремени со хемиски средства, со рачни прскалки на вода, апарати за гаснење со пена; Употреба на систем на прскалки, кои може да бидат водени, суви, комбинирани или водена магла.

Водата е наједноставното средство за гаснење пожар. Но, во затворен простор може да настане експлозија на пареата. Обично гаснењето се изведува преку хидранти со млазница. Во практиката постои употреба на т.н. 3Д начин за гаснење со вода во затворен простор (употребен за прв пат во Шведска)⁴, кој што се изведува во вентилиран и невентилиран простор. Тоа е индиректна метода на гаснење (со распрскана вода).

Во музеите, покрај водата, се употребуваат и одделни хемиски и технички средства, чија примена е во зависност од видот на материјалот што гори. Во практиката постојат и други средства, т.н. стабилни инсталации за гаснење пожар со инертни и други гасови.⁵ Многу ефикасен бил халонот, кој е забранет со Монреалскиот протокол од 1987 година. Најнови и прифатливи хемиски средства за гаснење пожар се: **ИНЕРГИН - IG-541**, гас и **НОВЕЦ 1230**, кој на собна температура е во течна состојба. Овие средства се ефикасни за гаснење и не се штетни за музејските предмети, но се штетни за здравјето на човекот доколку несоодветно се употребат. Никако да не се употребуваат прашкасти средства за гаснење пожар врз предметите во музејот,

³ Спасић, С.: *Тактика гашења пожара...*; 2. *Stabilne instalacije za gašenje požara vodom...*

⁴ Đerić, V.: *"3D" tehnika gasenja požara...*

⁵ *Stabilne instalacije za gasenje požara*

затоа што тие под високата температура се врзуваат за предметот и нема шанси да се отстранат од опожарениот предмет.

Многу важен момент претставува фото регистрирањето, како и правењето на други записи во текот на гаснењето на пожар.

Периодот по вонредната состојба, во случајов, е поврзан со дејство по гаснењето на пожарот. Во зависност од видот на употребените средства за гаснење, се врши чистење на просторот и на оштетените предмети; се прави проценка на настанатите штети и на просторот и на музејските добра; се прават проценки на предностите и слабостите на планот за заштита од пожар.

Заклучок:

Имајќи го предвид напред изложеното, може да заклучиме дека вонредната состојба пожар може да предизвика големи штети и во однос на човечките животи и во однос на културните добра доколку нема: соодветна превентивна заштита, особено соодветно планирање, соодветна обука на персоналот во музеите, соодветна техничка опременост и навремена проценка и одговор на таа вонредна состојба. Во однос на состојбата во музеите во нашата земја Република Македонија за одговор на појавата на пожар, се поставуваат повеќе прашања:

- Дали нашите музеи се подготвени за одговор на ризикот од пожар?
- Колку вработените се обучени за одговор на овој ризик?
- Дали музеите се опремени со средства за гаснење пожар?
- Колку раководните лица на музеите приоѓаат одговорно за заштита на колекциите во случај на пожар?
- Колку општествената заедница овозможува музеите да може да одговорат на ризикот од пожар?

Библиографија:

1. NPS *Museum Handbook*, Part I (2002), Chapter 9: Museum Collections Security and Fire Protection. <https://www.nps.gov/museum/publications> (2018)
2. Поцевска, В.: *Прирачник за постапки во итни ситуации. Насоки за музејските и конзерваторските установи...* МНК ИКОМ, Скопје, 2013.
3. Спасић, С.: *Тактика гашења пожара*, Београд 2012 <https://www.scribd.com/document/264357023/Taktika-Gasenja-Pozara> (2018)
4. *Stabilne instalacije za gasenje pozara inertnim i drugim gasovima gasovima*. https://almaks.rs/wp-content/uploads/stabilne_instalacije_zagashenje_pozara_inertnim_i_drugim_gasovima (2018).

5. *Stabilne instalacije za gašenje požara vodom, potapanjem tipa drenčer*
www.scribd.com/doc/220918287/Stabilne (2018)
6. Đerić, V.: *“3D” tehnika gasenja požara u zatvorenom prostoru*.
<https://dokumen.tips/documents/3d-tehnika-gasenja-pozara.html> (2018).

